

Aleš Fetters

Václav Černý a Náchodsko

Naše století se blíží ke konci. Z těch, kdo je u nás celým svým bytím charakterizovali, patří profesor Václav Černý k nejvýznamnějším.

Narodil se v jeho pátém roce. Dětská léta prožíval v jistém poklidu starého Rakouska, chlapecká v nejistém období první světové války. V jejím průběhu začal studovat na gymnáziu. Dospěl za první republiky, kdy se stal nejen univerzitním profesorem, ale i osobností evropského významu, zejména v jazykové oblasti románské. Další kritická a tragická období prožíval s tímto národem, doma, na jeho území. Rodné Náchodsko, i když se k němu chovalo také různě, bylo mu nejen životním východiskem, ale jeho příroda i jednou z hlubin bezpečnosti, jak dosvědčil v závěrečných pasážích svých *Pamětí*. Bohužel nenapsal jejich proponovaný první díl, v němž chtěl zachytit své dětství a mládí do roku 1921.

Zkusme se v úvodu konference, v níž o něm a jeho díle uslyšíme velmi mnohé, podívat na prvopočátky, z nichž vyšel. Vyrůstal v prostředí venkovském, ale zároveň intelektuálním. Otec, venkovský řídicí učitel, studoval nějaký čas na pražské univerzitě češtinu a francouzštinu. Tu znal natolik, že z ní překládal prózu i poezii. Svému mladšímu, druhému synovi umožnil vystudovat to, co sám nedokončil. Ze syna Václava vyrostl literární vědec a kritik české literatury, navíc jeden z největších znalců francouzské i dalších románských literatur, uznávaný i vědci těchto zemí.

Otec, pan řídicí Černý, patřil k lidem pokrokově uvědomělým, k lidem masarykovského ladění. Jeho první osobní setkání s profesorem Masarykem spadají do doby studií, další do let před Václavovým narozením. Jako jednatel Učitelské jednoty Komenský v Náchodě spoluorganizoval univerzitní extenze, přednášky univerzitních profesorů, např. i profesora Františka Drtiny. Masaryk přednášel po tři nedělní odpoledne v červnu 1901 v těchto místech, v tehdejších Beránku, o tři roky později, v roce

1904 v aule zdejšího gymnázia. Tehdy také Masaryk při vycházce na Dobrošov a do Pekla navštívil pana řídícího ve škole na Jizbici. Tam se na jaře 1905 Václav Černý narodil. Intelektuální rodinné prostředí nemohlo malého Václava neovlivnit.

V roce 1912 vyšel obsáhlý sborník věnovaný Boženě Němcové, redigovaný panem řídícím Černým.¹ Jsou v něm soustředěny příspěvky tehdejších významných literárních vědců a dalších osobností, dodnes zůstává jedním z pramenů pro studium osobnosti a tvorby Boženy Němcové. Ani to nezůstalo jistě bez vlivu na vyrůstajícího žáčka – čtenáře, rozhlížejícího se po kraji, s nímž je spjato to nejpodstatnější z díla největší české spisovatelky.

Číst se malý Václav naučil doma sám. To už bydleli v České Čermné. Do první třídy začal tam chodit půl roku před svými šestými narozeninami. Syn pana řídícího se od svých vesnických spolužáků asi v leccems odlišoval. Působením rodinného prostředí i četbou získával značnou sumu vědomostí. Jedenáctiletý začal chodit z České Čermné do náchodského gymnázia. Denní cesty ho odlišovaly od těch, kdo byli z Náchoda nebo tu byli na bytě. I z toho vyrůstala jeho individualita, jeho nehoufnost. Po celá studia zde patřil mezi premianty, vynikajícím studentem byl i v Dijonu, kam odešel z kvinty.

Výrazně ho poznamenalo také národně vypjaté prostředí na zemské i státní hranici. Náchod a okolní vesnice včetně České Čermné byly výlučně české, ale kousek odtud byly obce ryze německé. Několik vsí v tzv. Českém koutku v hrabství kladském, které do tereziánských válek patřilo k zemím Koruny české a ještě za první republiky pod církevní správu arcibiskupství pražského, zůstávalo českým až do druhé světové války. Vědomí národní situace, výraznější než v oblastech od hranic vzdálenějších, rovněž ovlivnilo postoje i názory Václava Černého. V kladské otázce se angažoval po první světové válce otec, po skončení druhé syn. Výsledkem byl ovšem jen jím redigovaný *Kladský sborník* vydaný v *Družstevní práci* v roce 1946.

Prvních šestnáct let prožitých v tomto kraji dalo základ osobnostnímu a myšlenkovému světu Václava Černého. Ten se samozřejmě dále rozvíjel v Dijonu a pak vysokoškolským studiem na Univerzitě Karlově.

¹ *Božena Němcová 1962–1912. Sborník statí o jejím životě a díle*. Náchod 1912.

Na fasádě náchodského gymnázia čteme, stejně jako četl mladičkový Václav Černý, dvě Jiráskova hesla: „U zemské brány bdělou stráží buď českého ducha“ a „Květ citu, světlo rozumu, ó školo pěstuj a zasad kořen povah rozhodných“. Profesor Černý patřil k těm, kdo tyto zásady vskutku dovršil, zejména svou nekompromisní charakterovou pevností. Proto si ho vážíme a váží si ho i mnozí ti, kdo s ním v lecčems nesouhlasí.

Je příznačným paradoxem našeho končícího století, že teprve nyní, v jeho posledním desetiletí, můžeme dílo Václava Černého bez problémů studovat, že se k nám dostávají do rukou i jeho práce, které do této doby tiskem nevyšly; že se v rozmezí dvou let koná už druhá konference, aby vyzdvihla, co z jeho díla zůstává živé a podnětné pro literární vědu i pro kulturní a politický život budoucnosti.